

Arkeologisk schaktningsövervakning

Arkeologi i S:t Persgatan, Uppsala

Dragarbrunn 1:2, 19:9
Uppsala stad 88:1
Uppsala kommun
Uppland

Bent Syse

UPPLANDSMUSEET

Arkeologisk schaktningsövervakning

Arkeologi i S:t Persgatan, Uppsala

Dragarbrunn 1:2, 19:9
Uppsala stad 88:1
Uppsala kommun
Uppland

Bent Syse

Upplandsmuseets rapporter 2014:13
ISSN 1654-8280

Fotograf och bearbetning av foton där inget annat anges: Bent Syse
Planframställning där inget annat anges: Bent Syse

Allmänt kartmaterial: © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/1674

© Upplandsmuseet, 2014

Upplandsmuseet, Fyrstorg 2, 753 10 Uppsala
Telefon 018 – 16 91 00
www.upplandsmuseet.se

Innehåll

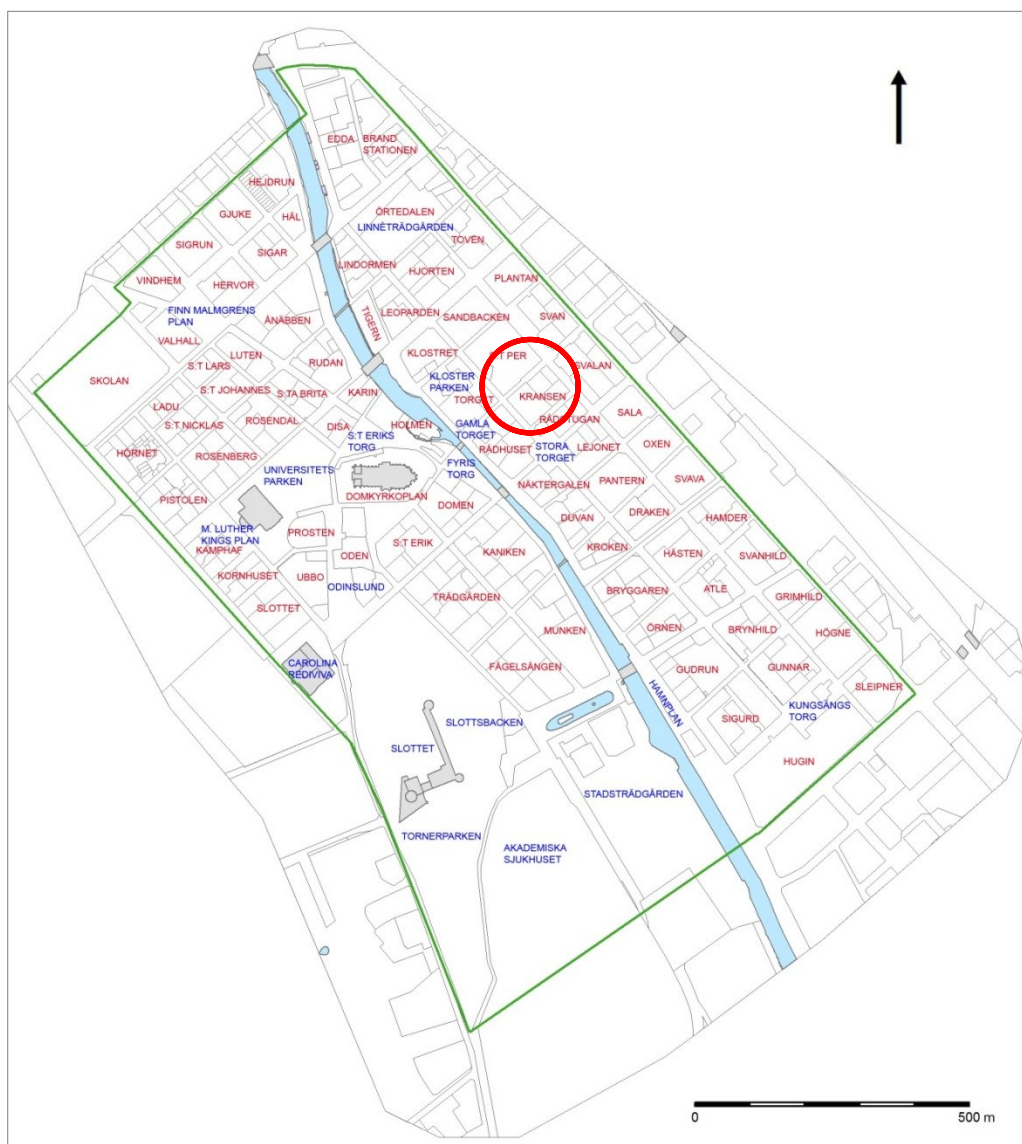

Inledning	6
Bakgrund	7
Tidigare arkeologiska undersökningar i kv Kransen	7
Undersökningsresultat	9
Vattenservis och fjärrvärme	9
Ny entré och tillbyggnad	14
Tolkningsdiskussion	16
Sammanfattning	17
Administrativa uppgifter	18
Referenser	19

Inledning

Upplandsmuseets avdelning Arkeologi utförde under maj och juli/augusti 2014 två arkeologiska schaktningsövervakningar i S:t Persgatan i centrala Uppsala. Det första ärendet avsåg schaktning för nedläggning av vatten och fjärrvärme till Pingstkyrkans lokaler. Arbetet skedde efter beslut från Länsstyrelsen i Uppsala län, kulturmiljöenheten (dnr 431-2605-14, beslutsdatum 2014-05-20). Beställare för detta var Uppsala Vatten och Avfall AB.

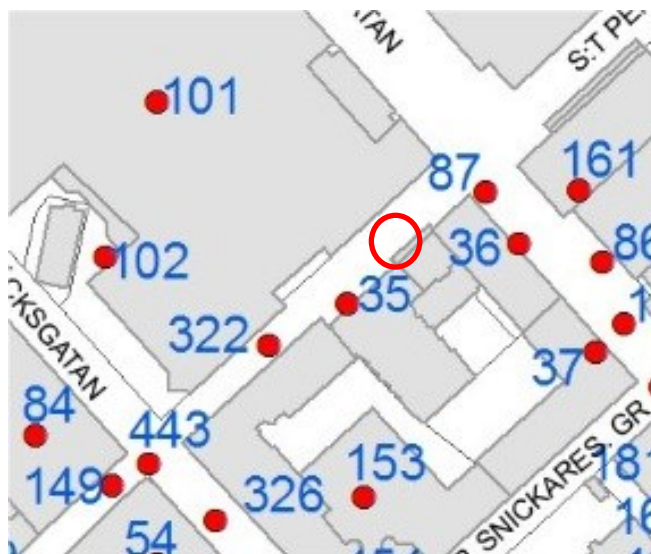
Det andra ärendet avsåg tillbyggnad av ny entré samt ny glasfasad för Pingstkyrkan. Detta skedde efter beslut från Länsstyrelsen i Uppsala (dnr 431-3032-14, beslutsdatum 2014-05-20). Beställare för detta var Pingstkyrkan i Uppsala. Det arkeologiska fältarbetet utfördes av Bent Syse och Anna Ölund. Projektansvarig var Bent Syse, som också författat rapporten.

Figur 1. Fornlämningsområde för Uppsala stad, RAÄ 88:1 med kvartersnamn. Röd cirkel anger den aktuella platsen för undersökningen.

Bakgrund

De aktuella schaktningarna var belägna i den centrala nordöstra delen av fornlämningsområdet RAÄ 88:1, medeltida stadslager i Uppsala. Ett större antal arkeologiska undersökningar har skett i angränsande kvarter, under framförallt 1980/90-tal. Utifrån dessa vet vi att kulturlagertjockleken i området uppgår till ca 1,5-2,0 m (Roslund 1997). Undersökningen i S:t Persgatan gränsar närmast mot kvarteret Kransen i sydost.

Figur 2. Karta visande arkeologiska undersökningar intill nuvarande yta (röd cirkel). Närmast mot sydväst ligger nr 35 där det utfördes en schaktningsövervakning i kv Kransen 1965. Nr 36 avser en slutundersökning i norra delen av kv Kransen som också utfördes 1965. I korsningen med Dragarbrunnsgatan ligger nr 87 som är en schaktningsövervakning i Dragarbrunnsgatan, också denna utförd 1965. Ur StadsGIS 1 Uppsala (Syse manus).

Tidigare undersökningar i kv Kransen

De två närmaste undersökningarna i kvarteret Kransen gjordes 1965 i samband med att denna norra del av kvarteret skulle bebyggas. I samband med schaktningar kom en anmälan om att murverk efter en tegelbyggnad (nr 36) påträffats invid Dragarbrunnsgatan (fig 3). Detta föranledde att Upplands fornminnesförening bereddes tillfälle att frilägga byggnaden i form av en schaktningsövervakning med dokumentation. Byggnaden som framkom var en tegelbyggnad (ca 7 x 12 m) med invändigt stenlagt golv (Gezelius 1966).

Vid detta tillfälle påträffades också en sträcka av den bogårdsmur som omgärdar S:t Perskyrkan, nr 35 på figur 2. Denna mur som var bevarad med en längd av 4,4 m avslutades med en portöppning i öster. Muren var en skalmur i gråsten som vilade ett fundament av gråstensblock. Detta fundament vilade i sin tur på en rustbädd av två längsgående trästockar i blålerans yta (fig 4). Samtidigt pågick arkeologiska undersökningar av S:t Pers kyrkoruin i intilliggande kvarter. Där framkom med samma riktning och uppbyggnad en längre sträcka av bogårdsmuren (Gezelius 1965).

Figur 3. Norra hörnet av kv Kransen med korsningen Dragarbrunnsgatan/S:t Persgatan i bakgrunden. Till höger i bild syns grunderna efter tegelhuset som sträcker sig in under Dragarbrunnsgatan. Vid pilen framkom bogårdsmuren. Foto mot norr av Lars Gezelius 1965, Upplandsmuseets bildarkiv.

Figur 4. Bogårdsmuren som har sträckt sig in under S:t Persgatan. På fotot syns bogårdsmurens kortsida som utgjort den västra smygen i en port. Foto mot nordväst av Lars Gezelius 1965, Upplandsmuseets bildarkiv.

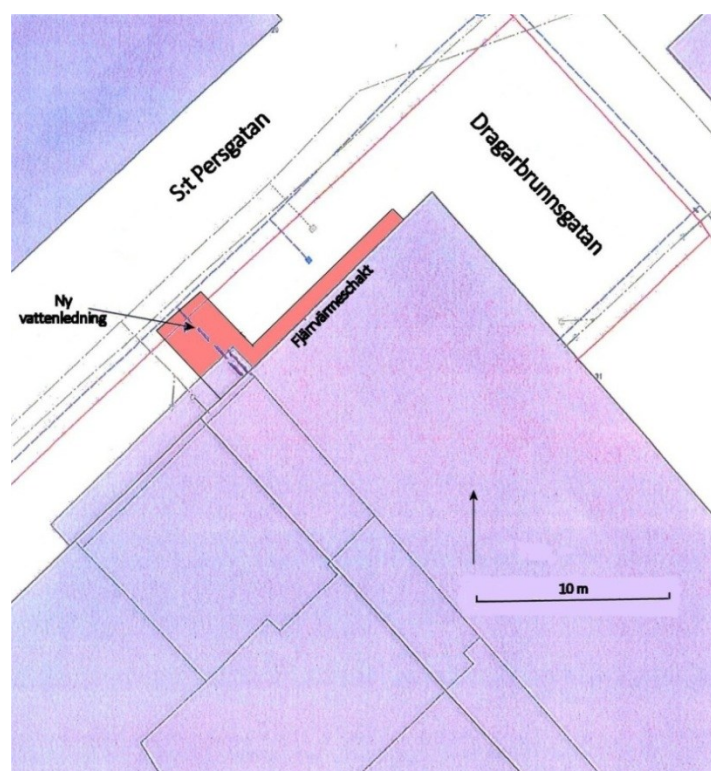

Undersökningsresultat

I följande avsnitt presenteras resultatet av de två schaktningsövervakningarna. Den första som avsåg nedgrävning av vattenservis och fjärrvärme utfördes den 27-28 maj 2014. Övervakningen på Pingstkyrkans utbyggnader skedde den 7 juli och 12 augusti 2014. I båda fallen skedde dokumentation med fotografering och ritning. Däremellan besiktigades arbetet fortlöpande, bl.a. skedde schaktning och gjutning för rampen under vecka 29. Schaktningen i det här fallet utgjordes enbart av borttagande av markplattor samt nedgrävning ca 0,2 m i underliggande grus.

Vattenservis och fjärrvärme

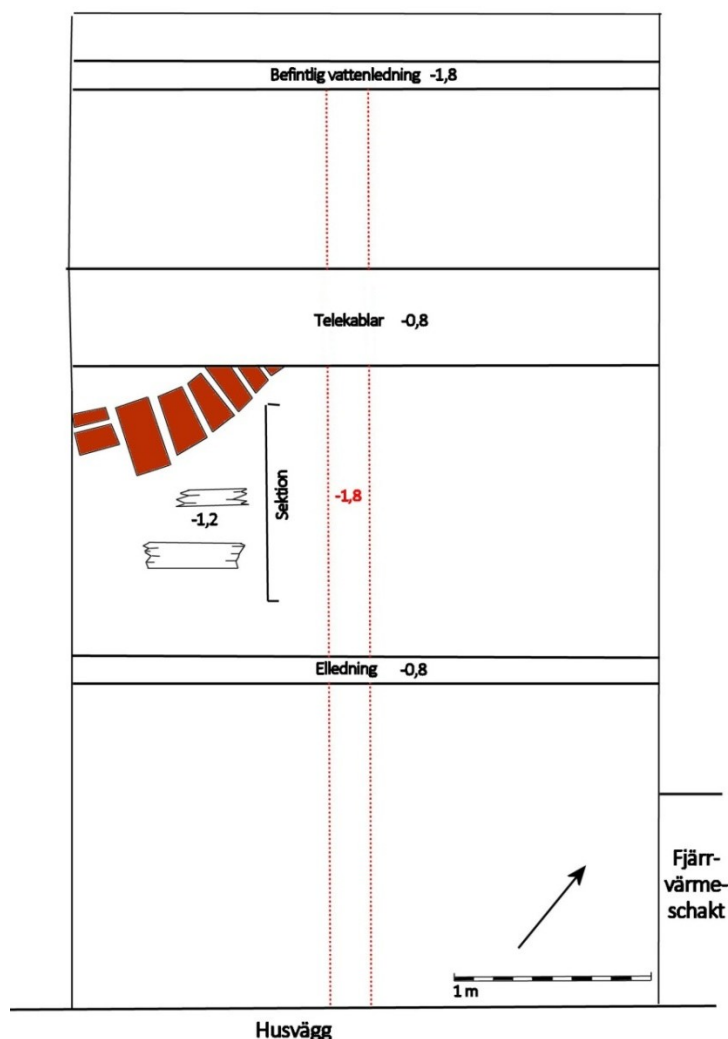
Uppsala Vatten och Avfall AB avsåg att förlägga ny vattenservis från befintlig ledning i mitten av S:t Persgatan in mot Pingstkyrkans fastighet. Dessutom skulle en ny fjärrvärmeservis anslutas till fastigheten (fig 5).

Figur 5. Situationsplan visande utförda schaktningar i S:t Persgatan. Den nya vattenservicen förlades i ett schakt med en längd på fem meter och ett djup av ca två meter. Schaktet för fjärrvärmeservis kommer att förläggas parallellt med husväggen där det sedan tidigare fanns ett frischakt. Skala 1: 400.

I samband med schaktningarna visade det sig att området var kraftigt stört efter tidigare schaktningar för vattenledningar mitt i S:t Persgatan och tele- samt elledningar närmare fastigheten. I ett mindre parti gick schaktningarna ner till ett

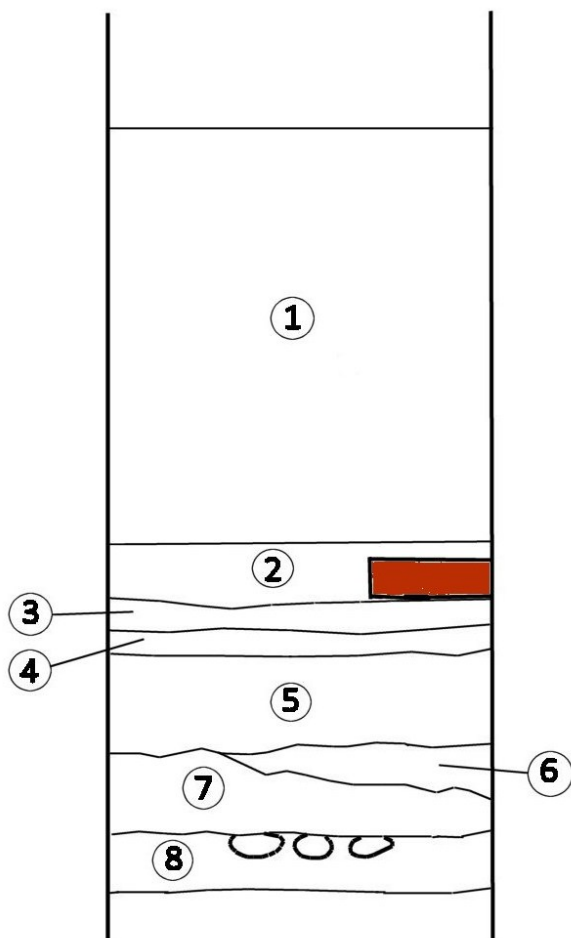
opåverkat kulturlager. Här dokumenterades lämningar efter en tegelkonstruktion med intilliggande bränt trägol. Även en sektion kunde upprättas intill dessa anläggningar.

Figur 6. Plan över schaktets utbredning i ytan för vattenservisen. Den röda streckade linjen visar var den nya servisen lades ner. Området mellan befintlig vattenledning och telekablar var stört sedan tidigare. Det samma gäller för området mellan elledningen och husväggen där det fanns ett frischakt sedan huset uppfördes. Höjderna visar djupet under markytan. Skala 1:40.

I den mindre orörda ytan i väster fanns en cirkelformad krets med tegelstenar. Inom denna fanns kalkbruk blandat med jord och utanför den i söder fanns fragmentariska plankor som delvis var brandskadade och låg i ett lager med sot och kol. Över detta lager påträffades en mynningsbit (F1) till ett kärl i rödgods, BII:4 och på det brända trägolvet återfanns ett skärva stengods (F2). På östra sidan om dessa konstruktioner sluttade schaktkanten upp snett mot markytan och där påverkades inte eventuella bevarade underliggande lager. Tegelkonstruktionen visar en form som mycket troligen är en del av en brunn.

Schaktet för fjärrvärme som anslöt till vattenservisschaktet fortsatta ca 10 meter vidare mot nordost. Hela detta schakt grävdes upp ner till ett djup av 1,5 m under markytan, inom det tidigare frischaktet inför husbyggnationen.

Figur 7. Sektion i VA-schaktet.

1. Fyllning av grus och sand.
  2. Ler- och sandblandat kulturjordslager, F1.
  3. Sot- och kolblandat lager med bränt trägolv överst, F2.
  4. Träflislager.
  5. Lerblandat kulturjordslager med en del träflis.
  6. Sandblandat kalkbruk med en del tegelflis.
  7. Kulturjord med en del tegel- och träflis.
  8. Gruslager med enstaka runda stenar överst.
- Gränd/gata/gårdsplan?

Sektionen ritad mot nordväst.
Skala 1:20.

Figur 8. Schaktning i VA-schaktet. Närmst i bild syns trumman för elledningar och bakom dessa teleledningar. Foto mot väster 2014-05-28.

Figur 9. Tegelstenarna som utgör en del av kanten till en brunn. Foto mot väster 2014-05-28.

Figur 10. Fjärrvärmeschaktet efter det att det delvis fyllts igen. Foto mot nordöst 2014-05-28.

Fynd

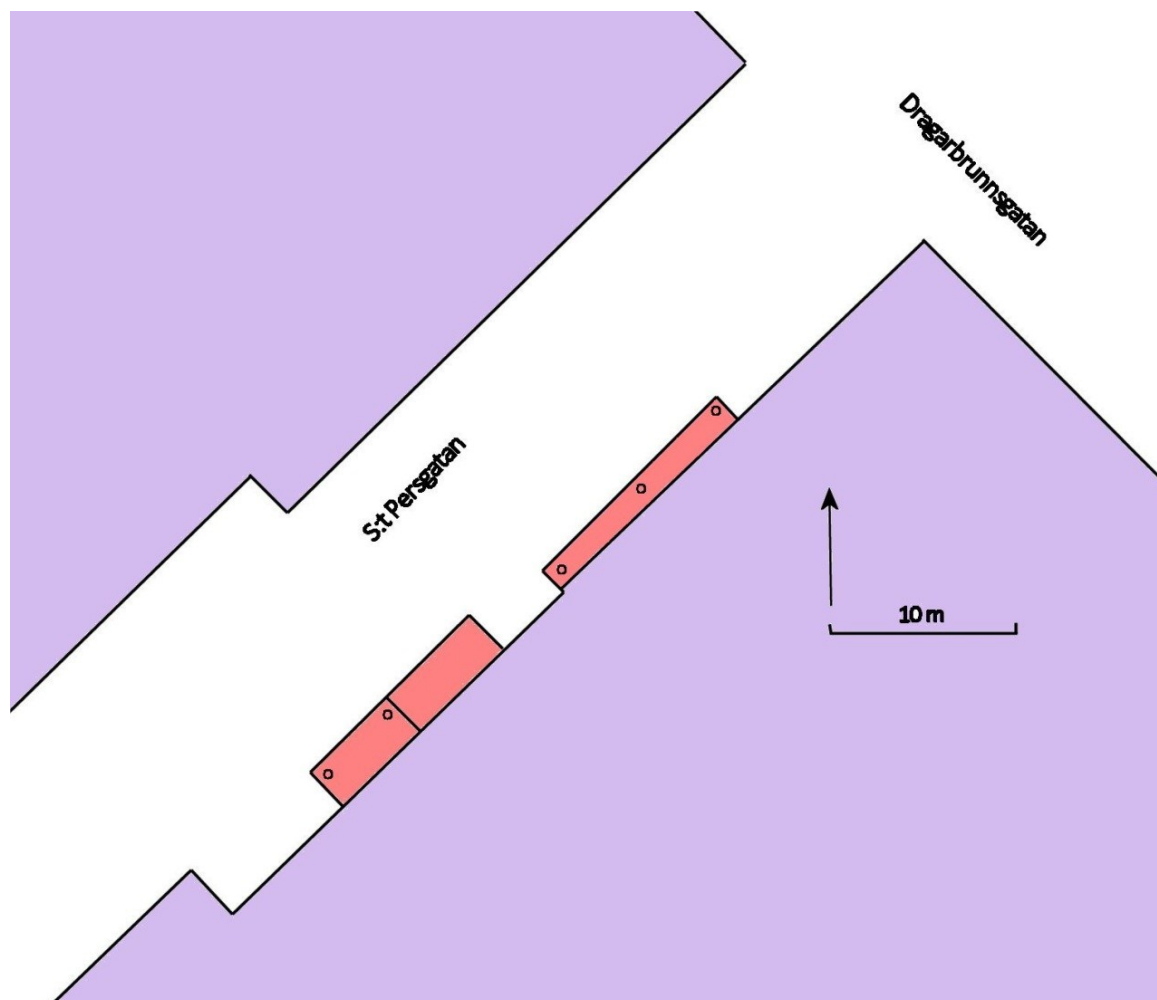
Två skärvor keramik påträffades. F1 är en mynningskårva av yngre rödgods, BII:4, med invändig gulgrön glasyr. Torde troligen höra hemma i 1600-tal. Den andra skärvan som kom något lägre ner var en skärva av stengods, F2. Här rör det sig om en del till ett tyskt stengodskrus med blå stämplad dekor, sk Westerwaldgods med datering till 1600-talets första del. Skärvorna dokumenterades och kasserades därefter.

Figur 11. De två keramikskärvorna som påträffades i VA-schaktet.

Ny entré och tillbyggnad

Inför anläggande av ny trappa och ramp för ny entré till fastigheten samt uppförandet av en tillbyggnad med glasfasad mot S:t Persgatan skulle det krävas viss schaktning och nedskruvning av fem pålar till fast mark (fig 12).

Figur 12. Situationsplan visande den nya entrén med trappa åt sydväst samt ramp åt nordost. Under trappan skulle två pålar skruvas ner och vid tillbyggnaden av den nya glasfasaden skulle tre pålar sättas ned och ny grund gjutas. Skala 1: 400.

Av ett tillfälle besiktigades platsen den 7 juni. Det visade sig då att arbetena påbörjats utan att kontakt tagits med Upplandsmuseet. De fem pålarna hade slagits ned och formen för trappa och ramp hade byggts klart inför kommande gjutning. Utifrån nästa schaktning för tillbyggnaden kan man dock förmoda att schaktningen för trappa och ramp kom att ske i utfyllnadsmassor, då djupet för detta endast var 0,2 meter.

Schaktningen för tillbyggnaden påbörjades den 11 augusti. En yta längs hela fasadens längd med en bredd av ca 1,7 meter hade schaktats fram till ett djup mellan 0,6-1,0 meter. Hela schaktningen hamnade inom tidigare frischakt för byggnaden, varför endast gruslager kunde iaktas i runtomliggande schaktkanter. I nordöstra delen hamnade schaktet inom den yta som togs upp för vattenservisen.

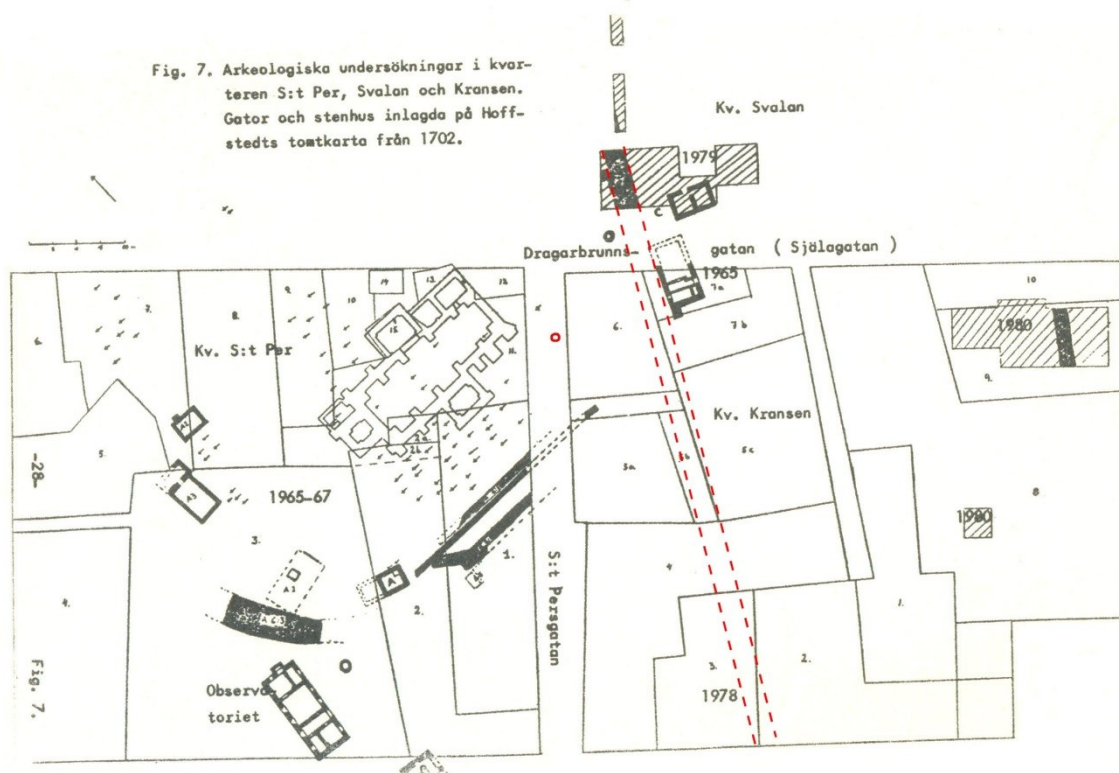
Figur 13. Den vid besiktningstillfället färdigbyggda formen för trappa och ramp vid nya entrén. Foto från nordost, 2014-07-07.

Figur 14. Schaktning utförd vid tillbyggnaden. I förgrunden syns en av de tre pålar som slogs ned. Foto från nordost, 2014-08-12.

Tolkningsdiskussion

Av de två schaktningsövervakningarna var det endast vid den för vattenservisen där medeltida kulturlager framkom. Här kunde också lämningar efter en brunn dokumenteras. Denna brunn ser ut att ha legat inom ytan för S:t Pers kyrkoområde. En sammanställning av de påträffade lämningarna runt S:t Per visar hur denna brunn befinner sig innanför bogårdsmuren (Löfgren 1981). En viss osäkerhet finns dock i denna tolkning, då inga spår efter en östra bogårdsmur har påträffats. Dock har den del av bogårdsmuren som påträffades 1965 (se fig 4) möjligen haft en port i östra delen, och i så fall bör en fortsättning av muren funnits österut. Muren kan ha gått ända fram till den medeltida gränd som gått parallellt med det tegelhus som återfanns i norra delen i kv Kransen (se fig 3). Gränden har också kunnat dokumenteras i undersökningarna i kv Svalan 1979 (Mogren, Pålsson 1983) och i kv Kransen 1978 (Ehn, Gustafsson 1984).

Figur 15. Plan ur Anders Löfgrens CD uppsats visandes arkeologiska undersökningar runt S:t Pers kyrka. Den nu påträffade brunnen (röd cirkel) hamnar strax utanför S:t Pers sydöstra hörn och innanför en eventuell östra bogårdsmur. Den medeltida grändens sträckning är markerad med röd streckad linje. Skala 1:1500.

Sammanfattning

Efter beslut från Länsstyrelsen i Uppsala län har Upplandsmuseet, avdelning Arkeologi utfört en arkeologisk schaktningsövervakning i samband med markarbeten i S:t Persgatan i centrala Uppsala. Bakgrunden till arbetet var Uppsala Vatten och Avfalls schaktningar för ny vattenservis och fjärrvärme samt Pingstkyrkans schaktningar för ny entré och tillbyggnad. Schaktningsövervakningarna skedde under maj, juli och augusti 2014.

Vid schaktningarna för vattenservisen framkom medeltida kulturlager, daterade till 1600-tal och tidigare. Här påträffades också delar av en tegelskodd brunn. På övriga ytor som togs upp hade tidigare byggnation under 60-talet haft så stora frischakt att inga kulturlager var bevarade. Även om ingreppet var av mindre omfattning visar det att bevarade kulturlager finns kvar på vissa platser och att äldre konstruktioner finns bevarade inom dessa ytor.

Administrativa uppgifter

Plats: S:t Persgatan, Dragarbrunn 1:2, Uppsala stad.
Fornlämning: Uppsala stad 88:1
Fornlämningstyp: Stadslager.
Undersökningstyp: Schaktningsövervakning.
Orsak till undersökning: Övervakning i samband med markarbeten för VA och FV.
Uppdragsgivare: Uppsala Vatten och Avfall AB.
Fältarbetsperiod: 27-28 maj 2014
Upplandsmuseets projektledare: Bent Syse.
Upplandsmuseets diarienummer: Ar-481-2014.
Upplandsmuseets projektnummer: 8486.
Länsstyrelsens handläggare: Tony Engström.
Länsstyrelsens diarienummer och beslutsdatum: 431-2605-14, 2014-05-20.
Dokumentationsmaterial: Förvaras i Upplandsmuseets arkiv.
Fynd: Inga fynd tillvaratogs.

Plats: S:t Persgatan, Dragarbrunn 19:9, Uppsala stad.
Fornlämning: Uppsala stad 88:1
Fornlämningstyp: Stadslager.
Undersökningstyp: Schaktningsövervakning.
Orsak till undersökning: Övervakning i samband med markarbeten för ny entré och tillbyggnad.
Uppdragsgivare: Pingstkyrkan Uppsala.
Fältarbetsperiod: 7 juli och 12 augusti 2014.
Upplandsmuseets projektledare: Bent Syse.
Upplandsmuseets diarienummer: Ar-482-2014.
Upplandsmuseets projektnummer: 8487.
Länsstyrelsens handläggare: Tony Engström.
Länsstyrelsens diarienummer och beslutsdatum: 431-3032-14, 2014-05-20.
Dokumentationsmaterial: Förvaras i Upplandsmuseets arkiv.
Fynd: Inga fynd påträffades.

Referenser

Ehn, Ola., Gustafsson, Jan Helmer. 1984. Kransen. Ett medeltida kvarter i Uppsala. Upplands fornminnesförenings tidskrift 50. Uppsala.

Gezelius, Lars. 1966. Rapport över arkeologisk undersökning inom kv Kransen tomterna 5, 6 och 7 den 15 oktober – 2 november 1965. Upplandsmuseets Topografiska Arkiv.

Löfgren, Anders. 1981. Bebyggelse kring S:t Perskyrkan i Uppsala under senmedeltid-Vasatid. Uppsats, CD i arkeologi - särskilt nordeuropeisk avseende medeltidsarkeologi. Lunds universitet.

Mogren, Mats., Påhlsson, Ingemar. 1983. Svalan ett medeltida Uppsalakvarter. Riksantikvarieämbetet. Rapport UV 1983:1.

Roslund, Ylva. 1997. Uppsala innerstad. Arkeologisk förundersökning. Dragarbrunnsgatan, Bredgränd, Smedsgränd, Bangårdsgatan, Kungsängsgatan, S:t Persgatan med Gamla torget och S:t Larsgatan. Raä 88, Uppsala, Uppland. UV Uppsala Rapport 1997:53.

Syse, Bent (manus) med bidrag av Anna Ölund och Joakim Kjellberg. StadsGIS 1 Uppsala. Förstudie av arkeologiska undersökningar inom fornlämningsområdet för Uppsala äldre stadsbebyggelse. Upplandsmuseet.